

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ, СПРЯМОВАНИХ НА РЕАЛІЗАЦІЮ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

ДЕМЧЕНКО Ярослав Олександрович - аспірант кафедри господарського, трудового права та цивільно-правових дисциплін Інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом

УДК 346.3:347.4/347.788.1

Стаття посвячена научно-теоретическому обоснованню і розробці практичних рекомендацій стосовно правового регулювання договорів, направлених на реалізацію имущественных прав на объекты авторского права. В статье исследованы основные виды авторских договоров. Установлено, что авторские договора классифицируются не по одному характеризующему признаку, а по комплексу признаков, зависящих от типа объекта авторского права, от способа использования и от других обстоятельств. Содержание авторских договоров находится в прямой зависимости от того или иного вида авторского договора. Освещены проблемы терминологического единства договорного авторского права, а также характерные признаки договоров о передаче исключительного и неисключительного авторского права. Обозначены отличительные критерии авторского договора от других видов договоров.

Ключевые слова: авторский договор, объекты авторского права, имущественные права, реализация имущественных прав, исключительные права, неисключительные права.

Постановка проблеми у загальному вигляді

Створення ефективного механізму правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, зокрема й об'єктів авторського права, зумовлено нагальною потребою економічного розвитку держави. В останній час досить активно розвивається саме ринок об'єктів інтелектуальної власності, як

урегульовані нормами права та договірними домовленостями сторін відношення між суб'єктами з приводу набуття, відчуження та передачі у тимчасове користування прав на об'єкти авторського права. Авторське право є однією із найбільш значущих і динамічних сфер права інтелектуальної власності. Придбання прав інтелектуальної власності є засобом стратегії розвитку суб'єкта господарювання, спрямованої на оптимальне економічне використання такого об'єкту не тільки в інтересах сторін договору, але й в інтересах широкої громадськості. Так, додаткової уваги потребують питання про розподіл прав інтелектуальної власності фізичної особи-підприємця, яка одночасно є творцем об'єктів авторського права. Зокрема, постає питання, які саме права належать творцю як фізичній особі, а які як фізичній особі-підприємцю. Вищезазначені питання мають практичне значення, оскільки від відповіді на нього залежить вирішення проблем укладання та застосування договорів, спрямованих на реалізацію майнових прав у сфері авторського права, визначення кваліфікації зазначених договорів, підвідомчості справ щодо захисту порушених прав творців об'єктів авторського права тощо. Так, юридичним механізмом реалізації майнових прав на об'єкти авторського права є укладення спеціальних видів авторських договорів. Авторські договори є порівняно новими в системі договірних зобов'язань, що зумовлює необхідність подальшого їх дослідження та

виявлення проблем застосування чинного законодавства у вказаній сфері.

Зв'язок вказаної проблеми із важливими науковими та практичними завданнями

Вступ України до СОТ та інтеграція до ЄС актуалізували проблеми подальшої гармонізації внутрішнього законодавства України з нормами міжнародних договорів у сфері авторського права та суміжних прав. Незважаючи на оновлення цивільного законодавства, значну частину якого становить зобов'язальне право, зокрема й договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, не всі проблеми вирішені як на законодавчому, так і на доктринальному рівнях. Про необхідність удосконалення договірних форм, які широко використовуються при створенні об'єктів авторського права, перерозподілі майнових прав на них, свідчить судова практика, діяльність організацій колективного управління майновими правами інтелектуальної власності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Теоретичне дослідження більшості аспектів авторського права, у тому числі авторського договору, є вчасним та актуальним, оскільки надає можливість врахувати у законодавчій практиці висновки та пропозиції, які стають результатом таких досліджень, і тим самим прискорити адаптування вітчизняного законодавства до найкращих моделей, що склалися у світі.

Так, метою дослідження є теоретико-правовий аналіз видів і ознак авторського договору як механізму реалізації майнових прав на об'єкти авторського права.

Об'єктом дослідження є правовідносини автора й набувача авторських майнових прав що складаються у зв'язку із застосуванням авторських договорів, спрямованих на реалізацію майнових прав на об'єкти авторського права.

Предметом дослідження є теоретико-правова характеристика договорів, спрямованих на реалізацію майнових прав на об'єкти авторського права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми

Проблематиці реалізації майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, у тому числі на об'єкти авторського права присвятили свої наукові праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені-юристи як Ю. Антимонов, Ю. Бошицький, О. Вінник, Е. Гаврілов, В. Дозорцев, В. Дроб'язко, В. Корецький, Н. Коршунов, О. Красавчиков, Н. Макаганова, О. Орлюк, О. А. Підпригора, О. Рузакова, О. Святоцький, О. Сергєєв, В. Серебровський, Е. Флейшиц, О. Харитонова, С. Чернишова та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

У сучасних умовах розширюється коло відносин, які виникають з приводу реалізації майнових прав на об'єкти авторського права. Це свідчить про те, що у сучасному світі об'єкти авторського права стають цінним продуктом діяльності людини не лише з морально-духовної, а й з економічної точки зору. Авторське право в сучасних умовах – умовах ринкового господарювання, багаточисленних творчих та науково-технічних досягнень є однією з найбільш значущих й динамічних областей права. Але досі авторські відносини врегульовані низкою розрізнених нормативних актів, які далеко не в усьому відповідають один одному; значна кількість важливих питань взагалі не закріплена на законодавчому рівні. Ця обставина значно ускладнює подальший розвиток авторських відносин. Сфера, використання об'єктів авторського права потребує розробки ефективних правових механізмів, спрямованих на забезпечення безконфліктної взаємодії суб'єктів авторського права. Домінуючим засобом, що забезпечує реалізацію майнових авторських прав, повинен стати договір. Договір є запорукою отримання прибутку від використання результа-

тів інтелектуальної діяльності людини, що, у свою чергу, стимулює розвиток творчості в країні. Договірне регулювання авторсько-правових відносин сприяє також захисту особистих та майнових прав відповідних суб'єктів від неправомірних посягань. Так, ефективна система взаємодії суб'єктів авторсько-правових відносин забезпечує попередження порушень у сфері використання об'єктів авторського права. Поширення практики укладання авторських договорів має сприяти легальному обігу коштів у державі та забезпечує більш захищене становище авторів, (інших осіб, наділених майновими правами). Однак, вітчизняна практика не має традицій ефективного договірного регулювання відносин із створення та використання об'єктів авторського права. У науковій літературі практично відсутні роботи, присвячені питанням реалізації майнових авторських прав у договірній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження і обґрунтування отриманих наукових результатів

За визначенням А. П. Сергєєва, здійснення авторських прав реалізується за допомогою «договірної форми використання творів», яка «...у більшому ступені, чим будь-яка інша, забезпечує реалізацію¹ й охорону як особистих, так і майнових прав автора» [1; с. 161]. Переходячи до безпосереднього розгляду договорів у сфері авторського права, потрібно наголосити на тому, що вони є набагато складнішими від інших договорів у галузі цивільного права. Останнє зумовлено складністю визначення вартості об'єкта авторського права (об'єкта авторського договору), та розрахунку прибутків, які може принести його використання. Як зазначає О. О. Красавчіков, ніякі галузеві особливості договору не змінюють суті справи, не ліквідують того факту, що кожен договір представляє собою зустрічне волевиявлення його сторін, що кожен договір направлений на відповідні юридичні наслідки. Зазначена універсальність договору знаходить свій

прояв не тільки у галузевих, а й у внутрішньо-галузевих різновидах. Отже, достатньо згадати, що договір, як підстава виникнення цивільних правовідносин, діє не тільки у межах цивільного обороту, у зв'язку з цим О. О. Красавчіков, як приклад, називає «договори, які використовуються при становленні і розвитку суспільних відносин, що регламентуються нормами авторського права» [2; с. 171].

За авторським договором може бути передане тільки обмежене коло належних автору прав. Авторський договір має величезне практичне значення, тому його теоретичне обґрунтування повинне бути досить аргументованим і доступним при застосуванні. Договірне оформлення авторських правовідносин найбільшою мірою відповідає інтересам автора, з одного боку, й набувача авторських майнових прав – з іншого. Закон України «Про авторське право і суміжні права» не дає визначення поняття «авторський договір». Не містить визначення цього терміну і Закон Російської Федерації «Про авторське право і суміжні права» від 9 липня 1993 р. № 5351-1 в редакції Федерального Закону від 19 липня 1995 р. № 110-ФЗ.- У теорії права обох країн здійснювалися неодноразові спроби щодо надання визначення згаданому поняттю. Тому для аналізу ряду авторських договорів пропонуємо скористатися визначенням, запропонованим О. П. Сергєєвим: «...за авторським договором автор передає чи зобов'язується передати набувачу свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами» [1; с. 161]. В. А. Дозорцев визначає, що «за авторським договором одна сторона – автор надає право іншій стороні – користувачу використовувати твір, чи розпоряджуватися твором, у тому чи іншому обсягу, а користувач зобов'язується сплатити автору винагороду за використання твору, або надання права на розпорядження ним» [3; с. 46].

На думку І. В. Савельєвої, «авторський договір – це договір про використання організації створеного автором твору науки, літератури і мистецтва у відповідності з культурними потребами суспільства при додержанні особистих немайнових та майнових прав автора» [4; с. 111].

¹ Реалізація (франц. realisation) 1. Здійснення наміченого плану, програми, проекту. 2. Відпускання продукції і одержання оплати за неї, перетворення майна, товару або цінних паперів на гроші.

За визначенням Н. Л. Клик, «у загальному вигляді авторський договір можна охарактеризувати як згоду автора і організації-користувача з приводу створення чи використання твору науки, літератури і мистецтва» [5; с. 12].

Н. В. Макагонова стверджує, що «авторський договір представляє собою широке поняття, яке проявляється у тому, що одна зі сторін договору – суб'єкт авторського права, передає іншій стороні – користувачу-майнові права на умовах і на строк, визначених договором» [6; с. 157].

На думку В. С. та Р. В. Дроб'язко, «авторський договір - це договір, за яким автор передає або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами» [7; с. 215].

Слід звернути увагу і на те, що деякі взагалі не проводять розмежування між авторськими договорами та договорами щодо майнових прав інтелектуальної власності. Тож, говорячи про авторські договори, мають на увазі будь-які договірні конструкції у сфері інтелектуальної власності. На їхню думку, систему авторських договорів створюють: 1) договори про відчуження виключних прав, ліцензійні договори (договори про розпорядження виключними правами); 2) інші договори, предметом яких також є виключні права, але не спрямовані на пряме розпорядження ними правоволодільцем за договором (наприклад, застава патентних прав) [8; с. 61]. Погоджуємося із запропонованою точкою зору та додатково зазначимо, що договори у сфері інтелектуальної власності за характером об'єкта традиційно поділяють на дві групи. До першої належать договори, що забезпечують розпорядження об'єктами авторського права та суміжних прав. Іншу групу формують договірні конструкції у сфері розпорядження правами промислової власності. За сферою використання можна виділити: 1) авторські договори, 2) договори в патентному праві, 3) договори щодо правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Авторські договори використовуються винятково у сфері авторського права і укладаються стосовно майнових

прав на об'єкти авторського права, договори в патентному праві – щодо майнових прав на винаходи, корисні моделі чи промислові зразки, а договори щодо засобів індивідуалізації стосуються майнових прав на торговельні марки та комерційні найменування. У кожній із зазначених сфер можуть використовуватись усі договірні конструкції, віднесені ЦК України до договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. З огляду на це авторський договір може бути договором про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності, ліцензійним договором або договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності тощо [9; с. 14].

Слід зазначити, що принципове значення має предмет авторського договору, тобто авторські права, які передаються, а стороною авторського договору може бути не тільки автор твору, а й інша особа, яка має авторське право на твір. Частина 1 ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначає, що автор (чи інша особа, що має авторське право) може передати свої майнові права будь-якій іншій особі повністю чи частково, а передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором. Так, згідно з нормами авторського законодавства, авторський договір можна визначити як угоду, за якою автор передає чи зобов'язується передати іншій особі свої майнові права у повному обсязі або у певній їхній частині на умовах, визначених сторонами. При цьому авторський договір розглядається не як спосіб відчуження авторських прав, а як засіб реалізації належних авторів авторських прав [10; с. 28].

Так, метою авторського договору є передача майнових прав, пов'язаних з можливістю використання твору певним способом. Ще за радянських часів виникало запитання щодо того, чи автор поступається своїми майновими правами іншій особі, чи просто дозволяє ними користуватися на певних умовах. Прихильники цих юридичних конструкцій створили з часом наукові теорії, що зараз мають назву «теорія поступки (передачі) права» та «теорія дозволу».

У 50-х роках у юридичній літературі була висловлена ідея про те, що автор у силу укладеного авторського договору дає видавничій організації дозвіл на використання свого твору, але при цьому його авторські права анітрошки не зменшуються, він не уступає видавництву права на видання твору і не відчужує його, а лише дозволяє видавництву видавати твір. Це міркування було підтримане й одержало подальший розвиток авторами Б. С. Антимоновим і К. А. Флейшиць: «...Видавництво зовсім не здобуває в автора його авторське право ні в цілому, ні в частині, ні безстроково, ні на час...», автори вважають, що «...видавництво здійснює не авторські правомочності, отримані за договорами від авторів тих чи інших творів, а здійснює у відношенні даного твору свої статутні функції, реалізує на основі договору з авторами свій план...» [11; с. 163-164]. Так, за першою теорією автор передає свої авторські майнові права іншій особі, відчужує їх чи уступає на певний строк. Ця теорія, яка одержала назву теорії «дозволу» була піддана критиці. За другою теорією автор дозволяє іншій особі використовувати свої майнові права, не відчужуючи та не порушуючи їхній виключний характер. В. І. Серебровський, зокрема, зазначав «...дозвіл автора плюс спеціальна правоздатність видавництва - такий склад фактів що не дає видавництву права на видання конкретного твору, не устанавлює взаємних прав і обов'язків» [12; с. 179]. Він стверджував, що автор не тільки дозволяє видати книгу, але і передає видавництву своє право відтворювати дозволеними законом способами і поширювати твір. Прихильники теорії уступання (передачі) авторських правомочностей справедливо стверджують, що автор, укладаючи з організацією, яка видає, договір, передає їй частину своїх правомочностей, у тому числі правомочність видати, відтворити і поширити твір. Але при цьому підкреслюється, що таке уступання авторських прав повинне бути обмежене визначенням в угоді терміну використання. Так, М. Я. Кирилова відзначає, що «...в організації обсяг таких правомочностей значно менший, ніж в автора. Відомо, що автор може публікувати, відтворювати і поширювати

твір будь-яким дозволеним способом, організація ж – тільки способом, обумовленим договором відповідно до її спеціальної правоздатності. Крім того, в автора ці правомочності безстрокові, а організація здобуває їх на термін, зазначений у договорі...» [13; с. 22-23, 65]. Аналізуючи сучасні авторські договори, можна говорити про можливість існування та правомірність у певних випадках як теорії уступки, так і теорії дозволу.

Слід зазначити, що в юридичній науці існує трохи інше міркування щодо вищезазначених теорій. Зокрема, В. І. Корецький, проаналізувавши запропоновані іншими авторами погляди, пропонує свій підхід до розгляду цього питання. В. І. Корецький вважає, що теорія дозволу фактично не має відмінностей від теорії передачі авторських правомочностей, оскільки «...той самий зміст дається в різному формулюванні» [14; с. 286]. Вчений вважає, що автор, давши дозвіл організації на відповідне використання його твору, тим самим здійснює передачу своїх окремих правомочностей і навпаки, передавши ряд правомочностей, автор дає дозвіл видавцю протягом обумовленого терміну і на визначених умовах використовувати його твір. В. І. Корецький зазначає, що «...перед нами не дві юридичні конструкції з різною правовою природою, а лише два способи позначення того самого правового поняття...» [14; с. 286]. У своїй роботі В. І. Корецький зазначає, що «...і «теорія передачі авторських правомочностей», і «теорія дозволу автора» припускають укладання авторського договору, у якому сторони однаково обумовлюють всі умови використання твору...» [14; с. 283]. Давши таку оцінку зазначеним теоріям, В. І. Корецький дотримується думки, що і при передачі ряду правомочностей автором, і при видачі дозволу на використання твору суть, зміст авторського договору не зміняться.

Слід звернути увагу на те, що доповнення звичних (традиційних) цивільно-правових договорів договорами щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності призвело до неоднозначного їх трактування. Так, деякі вчені наголошують на тому, що майнові права на твір можуть бути предметом договору купівлі-продажу

(ч. 2 ст. 656 ЦК України), договору міні- (ст. 716 ЦК України), договору дарування (ч. 2 ст. 718 ЦК України) [15]. Опоненти вищезазначеного підходу наголошують на його помилковості, зокрема зазначаючи, що хоча ЦК України і розширив предмет договорів купівлі-продажу, дарування та найму (оренди) майновими правами, зовсім не свідчить про віднесення до предмета цих договорів, зокрема майнових прав на об'єкти авторського права.

Зазначимо, що коли мова йде про речі, то їх власник має повноваження з володіння, користування та розпоряджання. У відносних правовідносинах реалізація цих прав може відбуватися шляхом укладення договорів на передачу майна у власність, коли змінюється власник майна (зокрема договорів купівлі-продажу, дарування тощо) та договорів на передачу майна в користування, коли власник майна залишається той же (договорів найму (оренди) та позички). Проводячи аналогію з об'єктами авторського права, можна казати, що в першому випадку, коли відбувається зміна правовласника, мова йде про укладення договору про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності, а у другому, коли надається право використання – ліцензійного договору.

При проведенні розмежування між зазначеними договорами, з одного боку, та договором про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності та ліцензійним договором, з другого, необхідно звертати увагу на сферу застосування цих договорів. Договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності та ліцензійний договір є спеціальною правовою формою реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема й на об'єкти авторського права. У зв'язку з цим предметом договорів купівлі-продажу, дарування та найму (оренди) можуть бути майнові права, крім майнових прав інтелектуальної власності [9; с. 12-13.].

Якщо звернутися до назви, котру обрано для цієї групи договорів у ЦК України, то мова йде про розпоряджання, тобто визначення юридичної долі майнових прав інтелектуальної власності. При цьому зазна-

чений термін у цьому контексті використовується як щодо передачі майнових прав, так і щодо видачі дозволу на використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Так, можна констатувати, що термін «авторський договір» є узагальненим щодо договірних конструкцій у сфері авторського права.

Як зазначає Крижна В. І., видається більш доцільним говорити про існування таких типів договорів, як договори про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності, ліцензійні договори та договори замовлення, а вже всередині цих типів договорів проводити розмежування на види, зокрема й стосовно об'єктів авторського права. Так, ліцензійний договір як тип договору охоплює, наприклад, видавничий договір, за яким надається право на тиражування твору.

Класифікаційною ознакою, що її використано в ЦК України, є очікуваний від укладення договору правовий результат. Так, у результаті укладення договору про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності відбувається зміна правоволодільця, за ліцензійним договором надається право на використання об'єкта інтелектуальної власності, а основна мета договору про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності – вчинення дій зі створення результату творчої діяльності [9; с. 14].

Слід зазначити, що сьогодні сучасні проблеми у сфері охорони авторських прав пов'язані з низьким рівнем правової свідомості серед авторів, що і призводить до не врегулювання відносин переходу майнових прав від автора до іншої особи. Для встановлення правовідносин щодо переходу вказаних прав на об'єкти авторського права законодавцем пропонується модель авторського договору. Авторський договір – це загальне поняття, яке охоплює практично всі договори, що укладаються у разі передачі майнових прав автору на об'єкт авторського права. Тому, якщо особа обговорює бажання укласти авторський договір, необхідно визначити, по-перше, який вид авторського договору буде укладено та, по-друге, хто має майнові права на предмет договору.

Правова регламентація стосовно передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності, в тому числі на об'єкти авторського права, закріплена на принципах ієрархічної побудови, що виражається в системі нормативно-правових актів, що визначають матеріальні та процесуальні аспекти процесів реалізації майнових прав інтелектуальної власності, у тому числі авторсько-договірних відносин.

Так, стаття 41 Конституції України встановлює, що «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [16]. Будучи правовим актом найвищої сили, норми Конституції України є нормами прямої дії, а відтак розпорядження правами інтелектуальної власності віднесено до одного з визначних прав та свобод людини і громадянина.

До джерел права щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності відносяться також міжнародні договори і конвенції, до яких приєдналась наша держава у встановленому чинним законодавством порядку. Положення статті 19 Закону України від 29 червня 2004 року №1906-IV «Про міжнародні договори України» встановлює, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [17]. Так, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року), зазначає наступне:

- автори літературних і художніх творів, протягом усього строку дії їх прав на оригінальні твори користуються виключним правом перекладати і дозволяти переклади своїх творів (стаття 8);

- автори літературних і художніх творів, користуються виключним правом дозволяти відтворення цих творів будь-яким чином і в будь-якій формі (стаття 9);

- автори драматичних, музично-драматичних і музичних творів користуються виключним правом дозволяти публічний показ і виконання своїх творів, включаючи публічний показ і виконання, здійснювані будь-якими засобами і способами та передачу будь-яким способом постановок і виконань творів для загального відома (стаття 11);

- автори літературних і художніх творів користуються виключним правом дозволяти передачу своїх творів в ефір або публічне повідомлення цих творів будь-яким іншим способом бездротової передачі знаків, звуків або зображень; будь-яке публічне повідомлення, чи то по дротах або засобами бездротового зв'язку повторно передаваного в ефір твору, якщо таке повідомлення здійснюється іншою організацією, ніж первинна; публічне повідомлення переданого в ефір твору за допомогою гучномовця або будь-якого іншого апарата, що передає знаки, звуки або зображення (стаття 11bis);

- автори літературних творів користуються виключним правом дозволяти публічне читання своїх творів, включаючи таке публічне читання, яке здійснюється будь-якими засобами або способами та передачу будь-яким способом читання їх творів для загального відома (стаття 11ter);

- автори літературних і художніх творів користуються виключним правом дозволяти переробки, аранжування та інші зміни своїх творів; кінематографічну переробку і відтворення своїх творів та поширення перероблених або відтворених таким способом творів; публічний показ і виконання перероблених або відтворених таким способом творів і повідомлення їх по дротах для загального відома (статті 12 та 14) [18].

Наступним за ієрархічністю нормативно-правовим актом є Цивільний Кодекс України, в якому цьому питанню присвячено окрему Главу 75, що має назву «Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності». Зазначеною главою здійснюється регулювання відносин, об'єктом яких є дії, спрямовані на передання та отримання у власність або користування майновими правами інтелектуальної власності. Визначаються види договорів щодо розпорядження

майновими правами інтелектуальної власності, надається характеристика та правовий статус ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійних договорів, договорів про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договорів про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та загальні положення стосовно державної реєстрації договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності [19].

Закони України є четвертою ланкою нормативно-правової бази питань реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності, у тому числі авторського права. Закон України від 23 грудня 1993 року N 3792-XII «Про авторське право і суміжні права» зазначає, що автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права будь-якій іншій особі повністю чи частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором. Автору та іншій особі, яка має авторське право, належить виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання твору будь-яким одним або всіма відомими способами на підставі авторського договору (статті 31 та 32) [20].

І нарешті, безпосередній порядок здійснення державних реєстрацій договорів стосовно розпорядження правами інтелектуальної власності та інших правових дій державних органів по реалізації на практиці норм законодавства врегульовується постановами Кабінету Міністрів України, такими як постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудні 2004 року №1716 «Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» [21], постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» [22] та іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

Так, можна зазначити, що правове регулювання авторсько-договірних відносин здійснюється спеціальними нормами ЦК України (ст. 1107–1114) «Розпоряджання

майновим правами інтелектуальної власності», загальними нормами ЦК України, які стосуються правочинів, зобов'язального права, договірного права, позовної давності тощо, а також нормами Закону України «Про авторське право і суміжні права» та іншими нормативними актами. Так, відносно щодо встановлення належності прав на об'єкти авторського права регулюються положеннями Книги четвертої «Право інтелектуальної власності», а договірні зобов'язання – положеннями Книги п'ятої «Зобов'язальне право» ЦК України та спеціальним законодавством. Таким чином, незалежно від того, чи укладається договір стосовно об'єктів авторського права чи права промислової власності перш за все необхідно керуватися положеннями глави 75 ЦК України, а потім вже спеціальними законами й лише в тій частині, в якій вони не суперечать нормам ЦК України.

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності складають **групу** договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну чи припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 1107 ЦК України існують такі види договорів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Приведений перелік договорів не є вичерпним, оскільки законодавчо не можна передбачити всю різноманітність договірних відносин у сфері інтелектуальної власності. Це означає, що на практиці учасники цивільних відносин можуть укладати й інші договори. Зокрема, до них можна віднести договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності, договір щодо управління майновими правами автора чи інших суб'єктів авторського

права та суміжних прав, договір між співавторами твору тощо.

Слід зазначити, що з метою забезпечення єдиних підходів до врегулювання договірних відносин у сфері авторського права і суміжних прав Державною службою інтелектуальної власності (далі ДСІВУ) розроблені рекомендації щодо застосування договорів у сфері авторського права і суміжних прав, а також представлені їх зразкові типи. Так, при розробці зазначених договорів ДСІВ були враховані положення Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про авторське право і суміжні права», постанов Кабінету Міністрів України: від 18.01.2003-№ 71 «Про затвердження розміру порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм їх примірників та зафіксованих у них виконань», від 18.01.2003 № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» та інших нормативно-правових актів. ДСІВУ зазначається, що при розробці договорів були враховані норми Закону у частині, що не протирічать Кодексу.

Зокрема, передбачені такі види договорів:

Відповідно до ЦК України: ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності (стаття 1107 Кодексу).

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права»: договір про розподіл майнових прав на службовий твір (стаття 16), договір між співавторами твору (стаття 13), договір про передачу (відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав (статті 31, 39-41), договір про передачу виключного (невиключного) права на використання об'єктів авторського права і суміжних прав (статті

32, 39-41), договір замовлення (стаття 33), договір про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав (стаття 48), договір між організацією колективного управління та особою, яка використовує об'єкти авторського права і суміжних прав (статті 32, 48), договір про виплату відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах та відеограмах (стаття 42), договір про виплату винагороди за використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань (стаття 43 Закону), інші договори у сфері авторського права і суміжних прав.

Відповідно до Закону України «Про видавничу справу»: видавничий договір (статті 17, 20) [23].

Договір, відповідно до якого надаються права на використання твору та однією із сторін якого є автор чи інша особа, яка має авторське право, називаються авторським договором. Такий договір може бути: авторським договором про передачу виключного права на використання твору; авторським договором про передачу невиключного права на використання твору (стаття 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

У разі відсутності у договорі про створення за замовленням і використання об'єкта авторського права і суміжних прав положень щодо передачі (відчуження) майнових прав на створений за замовленням об'єкт авторського права і (або) суміжних прав до однієї із сторін цього договору, діятимуть норми статті 430 ЦК України, відповідно до якої майнові права на відповідний об'єкт належатимуть сторонам договору спільно.

Оригінал твору образотворчого мистецтва, створеного за замовленням, переходить у власність замовника. При цьому майнові права інтелектуальної власності на цей твір залишаються за його автором, якщо інше не встановлено договором (стаття 1112 ЦК України).

На підставі статті 429 ЦК України майнові права на об'єкт авторського права і

суміжних прав, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює спільно, якщо інше не встановлено договором.

З урахуванням статті 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» такими договорами можуть бути: трудовий договір, цивільно-правовий договір, у тому числі договір про розподіл майнових прав на службовий твір.

Одним із видів авторських договорів є видавничий договір. Метою видавничого договору є відтворення та розповсюдження твору видавцем.

У сфері колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав розрізняють такі види договорів: договір про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, договір між організацією колективного управління та особою, яка використовує об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, договір про виплату винагороди за використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань, договір про виплату відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах та відеограмах [24].

Так, варто наголосити на тому, що вищезазначена регламентація зразкових типів авторських договорів представлена ДСІ-ВУ на рівні рекомендацій, а відповідно і не обов'язкових до виконання.

Так, спираючись на вищезазначене, можна надійти наступних **висновків**:

1. Запропонований теоретико-правовий аналіз видів і ознак авторського договору як механізму реалізації майнових прав на об'єкти авторського права свідчить про те, що сучасні нормотворчі процеси спричинили певну термінологічну неузгодженість при визначенні договорів у сфері авторського права, основоположною вадою яких є те, що зазначене у ч. 1 ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права» поняття

«авторський договір» не містить його визначення на законодавчому рівні. Аналіз наукових підходів щодо природи авторського договору, норм, закріплених у Законі України «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», а також рекомендацій ДСІВ дозволили надійти висновку про те, що поняття «авторський договір» не має спеціального функціонального призначення щодо окремого виду договірних зобов'язань з власною юридичною характеристикою, а лише вказує на пов'язаність предмету договору із реалізацією прав на твори науки, літератури та мистецтва, а для визначення конкретних видів договорів у авторському праві на рівні законів застосовуються поняття «договір про передачу (відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав», «договір про розподіл майнових прав на службовий твір» та інші.

Ще одним недоліком, спричиненим термінологічною неузгодженістю, є відсутність уніфікованих норм щодо викладення назв однакових видів договорів у Законі України «Про авторське право і суміжні права» та ЦК України. Так, договір, за яким надається право на використання твору та який у Цивільному кодексі України має назву «ліцензійний договір», у Законі України «Про авторське право і суміжні права» визначені як «договори на право використання творів» (ст. 33), «авторський договір про передачу виключного права» (ч. 3 ст. 32), «авторський договір про передачу невиключного права» (ч. 4 ст. 32), що спричиняє плутанину при намірі реалізувати на практиці зазначені положення, створюючи враження відмежованості зазначених договорів один від одного. На наш погляд, потребують уніфікації норми Закону України «Про авторське право і суміжні права» з нормами ЦК України щодо заміни термінології стосовно позначень договорів у ч. 3, 4 ст. 32 та ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» шляхом закріплення поняття «ліцензійний авторський договір».

2. Щодо реалізації майнових авторських прав, слід зазначити: авторське законодавство, на жаль, не створює цілісного уявлення про систему договорів в авторському праві.

У нормах Закону України «Про авторське право і суміжні права» реалізація авторських прав представлена більш широким колом зв'язків, які не вичерпуються лише передачею майнових прав. Наприклад, договір між співавторами твору (ст. 13), договір про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав (ст. 48), договір про виплату винагороди за використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань (ст. 43) та т.ін. Отже, вважаємо за доцільне виділення на рівні договірної інституції авторського права та нормативного врегулювання на законодавчому рівні двох груп авторських договорів: договорів щодо розпорядження майновими авторськими правами та договорів, які забезпечують здійснення авторських прав.

Резюмуючи, надходимо висновку про те, що першочерговим завданням для правотворців є вдосконалення рівня нормативного регулювання авторських договірних відносин та прискорення подальші наукові розробки зазначеної проблематики.

Література

1. Сергеев А.П. Авторское право / Гражданское право: Учебник. - Т.3 / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. - М.: Проспект, 2000. - 624 с.
2. Антология уральской цивилистики. 1925-1989: Сборник статей. М.: Статут, 2001, 431 с.
3. Дозорцев В. А. Авторский договор и его типы. В журн.: Советское государство и право, 1977, № 2, с. 44-58.
4. Савельева И. В. Правовое регулирование отношений в области художественного творчества. М.: Юрид. лит., 1986, 164 с.
5. Клык Н. Л. Охрана интересов сторон по авторскому договору. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1987, 184 с.
6. Макаганова Н. В. Авторское право. Учебное пособие. М.: Юрид. Лит., 1999, 288 с.
7. Дробязко В. С., Дробязко Р. В. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2004, 512 с.
8. Коршунов Н. М. Патентное право : учебное пособие для студентов, обучаю-

щихся по специальности «Юриспруденция» / Н. М. Коршунов, Н. Д. Эриашвили, Ю. С. Харитонов; под ред. Н. М. Коршунова. — М. :ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2011. – С. 61.

9. Договірні форми розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права : монографія / кол. авторів; за наук. ред. Мироненко Н. М.; НДІ ІВ НАПрН України. – К. : Інтерсервіс, 2014. – 248 с.

10. Чернышева С. А. Авторский договор в гражданском праве России / С. А. Чернышева. — М. : Гардарика, 1996. — 104 с.

11. Антимонов Б.С., Флейшиц Е.А. Авторское право. - М.: Госюриздат, 1957. - 278 с.

12. Серебровский В.И. Вопросы советского авторского права.- М.: Изд-во АН СССР, 1956. - 283 с.

13. Кириллова М. Я. Развитие советского авторского права: Уч. пособие. – Свердловск: Свердловский юрид. ин-т, 1982. – 82с.

14. Корецкий В. И. Авторские правоотношения в СССР. – Сталинабад, 1959. – 371 с.

15. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданника. – 3-те вид., перероблене і доповнене. – К., 2010. – С. 902.

16. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.

17. Про міжнародні договори в Україні: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

18. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_051

19. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

20. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена науково-теоретичному обґрунтуванню та розробці практичних рекомендацій щодо правового регулювання договорів, спрямованих на реалізацію майнових прав на об'єкти авторського права. У статті досліджено основні види авторських договорів. Встановлено, що авторські договори класифікуються не за однією характеризуючою ознакою, а за комплексом ознак, що залежать від типу об'єкту авторського права, від способу використання та від інших обставин. Зміст авторських договорів знаходиться в прямій залежності від того чи іншого виду авторського договору. Висвітлено проблеми термінологічної єдності договірної авторського права, а також характерні ознаки договорів про передачу виключного та невиключного авторського права. Визначені критерії відмежування авторського договору від інших видів договорів.

Ключові слова: авторський договір, об'єкти авторського права, майнові права, реалізація майнових прав, виключні права, невиключні права.

SUMMARY

The article is devoted to substantiation and development of practical recommendations concerning legal regulation of agreements on realization of property rights on objects of copyright. In the article researched main types of copyright agreements. Established that copyrights agreements are classified not by one characteristic but by complex of characteristics depend on type of copyright object, on method of use and other circumstances. The content of copyright agreement is directly dependent on one or another type of copyright agreement. The problems of the terminological unity of the contractual copyright law, as well as the characteristics of the agreements on the transfer of exclusive and non-exclusive rights, are highlighted. The distinctive criteria of the copyright agreement from other types of agreements are indicated.

Key words: copyright agreement, copyright objects, property rights, realization of property right, exclusive rights, non-exclusive rights.

XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

21. Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудні 2004 року №1716 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-%D0%BF>

22. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються

права автора на твір: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>

23. Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80>

24. Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sips.gov.ua/ua/zagpolog.html>